

Het verdwijnen

Dagboeknotities van Marianne Van Kerkhoven

omtrent Eidos:Telos

Eerste dag

11 december 1996. *Eidos:Telos* van het Frankfurter Ballett in de Antwerpse Stadsschouwburg. *Eidos:Telos* raakt mij als voorstelling op een vreemde, moeilijk te definiëren manier. Het werk van Forsythe wordt vaak als 'koud' en 'rationeel' omschreven. 'Gezelligheid' moet je bij hem inderdaad niet zoeken. De scène blaakt van het licht, geen schemerlampen maar ruimtetuigen, geen poëzie bij de haard maar Dana Caspersen die in de waanzin van haar eigen tekst letterlijk als in een web verstrikt raakt. En toch: de eenzaamheid van die violist met het witte blad van zijn partituur voor zijn voeten..., de stalen draad achteraan die door de dansers af en toe even wordt aangeraakt...

Eidos: gezichtsbeeld, denkbeeld, idee. Telos: kring, afronding, einde; dus ook: einde van het bestaan, ophouden, sterven. Naar mijn gevoel gaat *Eidos:Telos* heel intens over de dood; niet de aardse dood – alhoewel: wat doe je met die danser die zijn benen onder het danstapijt steekt, alsof hij in de aarde wil verdwijnen? – maar de dood in haar verbondenheid met een eeuwigheid/oneindigheid van het heelal, een dood verwijzend naar een toekomst, b.v. naar de *Amor Constante más allá de la muerte*, die niet-eindigende liefde die zelfs voortduurt aan gene zijde van de dood, van de Spaanse barokdichter Francisco Gomez de Quevedo y Villegas (1580-1645): 'stof zullen zij zijn, maar stof vol hartstocht' (Polvo seràn, mas polvo enamorado).

Eén van de plaatjes die lang geleden mijn kinderlijke fantasie omtrent de dood beheersten komt mij terug voor de geest. Het is een gravure in een oude uitgave van Jules Vernes *De reis naar de maan in 28 dagen en 12 uren*: de hond Wachter, die de gezellen in het ruimtetuig op hun tocht begeleidt, gaat dood en wordt in het heelal gesmeten, maar zijn stoffelijk overschot blijft als een satelliet naast de capsule zweven. Tot waar/wanneer in de oneindigheid? Tot hij verdamp/verdwijnt. 'Beweging', zegt Forsythe, 'maakt deel uit van het

feit dat je eigenlijk aan het verdampen bent.'

Ik denk ook aan de voorstelling *Philoktetes-Variaties* waarin de Amerikaanse Wooster-Groupacteur Ron Vawter (1948-1994), zijn eigen dood encenserend, op de filmbeelden wegvliegt in de oneindigheid, waarin hij het aardse letterlijk transcendeert; en aan hoe hij wat later werkelijk in een vliegtuig ergens ver boven de oceaan is doodgegaan.

Tweede dag

Hoe ontstaat een schelp? Een schelp wordt. Mensen proberen soms dat proces na te bootsen; we halen het nooit. Het worden ontglipt ons. Het onmogelijke doen: tegen de zwaartekracht optornen, het worden achterhalen, verdampen... 'Je overleveren aan de transparantie van het lichaam,' zegt Forsythe, 'een gevoel van verdwijnen.' Of wat Heiner Müller (1929-1995) over Beckett (1906-1989) zei: 'ein lebenslanger Versuch, die eigene Stimme zum Schweigen zu bringen'. Tot stof weerkeren, maar stof vol hartstocht. Het hier en nu van het theater. Proberen om het worden – al was het maar één ogenblik – te vangen, voor het weer verdwijnt.

Derde dag

Hebben we niet een heel ander discours over dans/kunst nodig? Hebben we niet alles de laatste jaren met te veel woorden dichtgebouwd? Het discours is zijn eigen leven gaan leiden. Is theater niet, zoals de Nederlandse criticus Jac Heijer (1936-1991) zei, 'mensen willen zien en/of gebeurtenissen die dan en daar en nooit eerder en noch later en nergens anders meer zullen gebeuren'?

Hoe kan je de dingen die je raken – van

het gevecht om werk van de arbeiders van de Forges de Clabecq tot de *Eidos:Telos* van Forsythe en zijn dansers en alles wat daartussen ligt – met elkaar verbinden? Of is dit een naïef en hopeloos verlangen naar een nieuw holisme? Hebben we niet nood aan een zoekend discours, niet één dat al wéét en zijn wijsheid exposeert, maar één dat bereid is op zijn beurt te verdwijnen, op te gaan in het kunstwerk? Kunst alleen als er noodzaak is; een discours over kunst alleen als er noodzaak is...

Wat wordt er trouwens van kunst in een maatschappij waarin arbeid meer en meer de neiging heeft te verdwijnen?

Vierde dag

Nog een ander 'verdwijnen' houdt mij bezig. In het programmaboekje van *Eidos:Telos* staat het helder vermeld; niet 'choreografie: William Forsythe', maar wel 'concept en organisatie: William Forsythe in choreografische samenwerking met het ensemble'. Forsythe verdwijnend in zijn gezelschap, zichzelf 'verdampend' als choreograaf. Als je de voorstelling bekijkt zie je: a) de uitgesproken autonomie van deze dansers als performers én b) de enorme levendigheid van dit grote ensemble. Dat laatste is niet evident: grote ensembles vertonen bijna per definitie een neiging tot logheid, zeker in Duitsland waar hiërarchie in het theater hoog aangeschreven staat. Betekent hiërarchie als 'niet-organische autoriteit' niet op den duur de dood van de creatie? Want hiërarchie verschanst zich, beschermt alleen zichzelf, wil alleen zichzelf reproduceren?

De vraag rijst of niet precies a) (de emancipatie van de danser) voorwaarde/sleutel is tot b) (het wakkerhouden van de grote structuur), of niet alle problemen die al zo lang rond b.v. onze repertoiretheaters zweven alleen maar opgelost kunnen worden door die structuren open te breken en te durven de dialoog aan te gaan met de mondige speler/acteur/danser/muzikant... Toneelgroep Amsterdam met zijn Toneelfabriek waarin de acteurs